

**Hilaire,
Bestuursleden van De Souvereinen,
Dames en heren,**

Toen ik voor het eerst vernam dat gewerkt werd aan een bibliografie van de geschiedenis van Lokeren, Daknam en Eksaarde passeerde een aantal gedachten de revue. Een eerste was er een van een zekere opwinding, intellectueel welteverstaan. Wat voor een handig werkinstrument voor de lokale geschiedenis zou dat niet betekenen? Maar dan kwam de praktische kant van dergelijke onderneming voor de geest. Zo flitste onwillekeurig de figuur van Sysifus voorbij. Het zijn vooral de zware inspanningen en een zekere mate van uitzichtloosheid bij het opstellen van een bibliografie die dat beeld opriepen. Niet de zinloosheid van de gedwongen arbeid van Sysifus.

Enige tijd bleef ik in het ongewisse en leek me de haalbaarheid van het project, hoe zinvol ook, toch in vraag te staan. Wie zou dergelijke opdracht aanvangen en sterker nog, tot een goed einde kunnen brengen,. De figuur van Stachanov doemde in de verte op, zelfs werd even geflirt met het epitheton masochist, maar dat laatste past helemaal niet in het plaatje van een historische bibliografie. Masochisten bestrijken een heel ander terrein van de menselijke bezigheden, zo leert me toch de Dikke Van Dale. Voor wokegevoelige luisteraars, ik bedoel het woordenboek, u hoeft zich dus niet aangesproken te voelen.

Eerdere ervaringen met het samenstellen van bibliografieën leerden me dat dergelijke taakstelling een lange adem vergt, en een stevige dosis uithoudingsvermogen. Ik refereer bij wijze van voorbeeld naar de bibliografie van de geschiedenis van Oostende. In 1996 begon een drietal gemotiveerden aan dat project, die vier jaar later een werkstuk met 6.000 titels voorstelden. Elk lustrum volgde een actualisering. In 2016, de ploeg bibliografen bestond ondertussen uit zes gegadigden, telde de bibliografie al meer dan 18.000 lemma's.

En in Lokeren, zou het een éénmansproject worden? Als het woord uitdaging ergens passend is, dan wel hier. Toen me duidelijk werd gemaakt wie zich die taakstelling had voorgenomen, daalde toch enige rust in mijn overpeinzingen. Hilaire Liebaut. Als iemand dat kon, ja dan zou het Hilaire zijn. Hij heeft zich al eerder van hilarische opdrachten gekwetend, ook in het vlak van de geschiedschrijving. Zelfs bekroond met een provinciale prijs. Hilaire is van verschillende markten thuis, ook van die van Lokeren. Die andere markten staan netjes vermeld in de bibliografie die zodra wordt voorgesteld. Toch een kleine bloemlezing: de architect Theodore Welvaert, de kunstenaar Ernest Welvaert, de hoedenfabrikant Vrancken, de Societyt litteraire, het orangisme in het Land van Waas, en om in dezelfde kleur te blijven, de Christelijke Volkspartij van Lokeren.

Hilaire heeft bij de samenstelling van de bibliografie van Lokeren, Eksaarde en Daknam de hoogst mogelijke volledigheid nagestreefd. Een nobel streven waarbij de lat toch wel op Babelse hoogten wordt gelegd. In zekere zin sluit dat uitgangspunt aan bij het grote ideaal uit de Renaissance om alle kennis in een geheel samen te brengen. Alvorens morrende stemmen zouden opborrelen, inderdaad, er waren al eerder dergelijke initiatieven ondernomen. Het volstaat even te verwijzen naar de Gentse benedictijn Lambert van Sint-Omaars, die in het begin van de twaalfde eeuw het Liber Floridus redigeerde. Een fantastisch werk, in beide betekenissen van het adjectief. Hij sneed diverse terreinen aan: Bijbelse kennis, historisch-hagiografische stukken, astronomische, helaas geen gastronomische onderwerpen, voorts wel geografische, theologische, filosofische en natuurkundige bijdragen. In de tijdsgeest diende de verzamelde informatie niet een louter wetenschappelijk doel maar wel een stichtend doel.

Pas met de Renaissance en de Verlichting, als de ratio en het individu op het voorplan kwamen, wordt gewerkt aan de universele kennisverzameling, niet als belerend hulpmiddel, maar wel als instrument in de individuele ontplooiing tot kritische burger. Zo stelde de Zwitser Conrad Gessner in 1545-1549 een lijst op van de tot dan in het Latijn, Grieks en Hebreeuws gedrukte boeken. We hebben het over de Bibliotheca Universalis, de eerste betekenisvolle bibliografie die naam waardig. Om u een idee te geven, het waren toen al ongeveer 10.000 titels van 1.800 auteurs. De criteria voor die bibliografie waren heel eenvoudig: gedrukt en opgesteld in een van de drie vermelde talen. Geen selectie op basis van wetenschappelijke discipline. Een universele bibliografie dus. Carel Leonard Brinkman heeft halfweg de negentiende eeuw nog een vergelijkbaar initiatief opgestart, maar dan uitsluitend voor boeken met een Nederlandse herkomst. De cumulatieve catalogus heeft het toch tot 2001, anderhalve eeuw dus, uitgezongen.

In dezelfde geest van de Verlichting en het ontsluiten van universele kennis is de Encyclopédie van Diderot en d'Alembert wellicht beter gekend. Maar het was Ephraim Chambers die vijftien jaar eerder al zijn Cyclopaedia publiceerde. Voor de archeologen hier aanwezig, de cyclopaedia heeft niets te maken met de Odyssee en de eenogige reuzen. Trouwens idem dito voor de wielierliefhebbers, u vindt in de Cyclopaedia geen uitslagen van de cyclocrossen. Niet getreurd, in de bibliografie van Hilaire Liebaut zult u snel de bijdragen over de wielersport in Lokeren kunnen terugvinden, of over de archeologische vondsten.

Uiteraard neemt in de encyclopedische werken de geschiedenis een relevante plaats in. Sedert het nobele streven van de uomo universalis waarvan Leonardo da Vinci zowat het archetype is, tot heden, heeft de wetenschap zich sterk ontwikkeld en verregaand gespecialiseerd. Het is denk ik utopisch dat een iemand nog ambieert alle wetenschappelijke kennis te willen beheersen, van kwantumfysica over paleobotanica tot de neuropsychologie.

Zo ook binnen de historiografie hebben de kennis en de inzichten sterk vooruitgang geboekt. Gespecialiseerde publicaties over de geschiedenis vullen talrijke bibliotheekkasten. En het zal jullie allerminst verwonderen dat nieuw onderzoek leidt tot nieuwe inzichten, ook in de geschiedenis. Want vaak wordt er verkeerd vanuit gegaan dat de geschiedenis onveranderlijk vaststaat. Een feit kan dan wel onbetwist hebben plaatsgevonden, toch kan datzelfde feit vanuit verschillende standpunten benaderd worden. De Guldensporenslag bijvoorbeeld. Het Vlaamse verhaal verschilt sterk van de Franse beleving en evenzeer van wat de toenmalig internationale wereld ervan dacht. De ambachten keken er anders naar dan de adel of het platteland, dat de rekeningen voorgeschoteld kreeg.

Objectiviteit in de wetenschapsbeoefening is veruit te verkiezen. We moeten ons er evenwel van bewust zijn dat de geschiedschrijving niet steeds onschuldig is, maar soms een doel dient. Dat Henri Pirenne met zijn *Histoire de Belgique* een duidelijke legitimering van de jonge staat België beoogde, is zonneklaar. Het verklaart ook zijn keuze van door hem behandelde historische gebeurtenissen en zijn contextualisering ervan.

Ook stelt elke generatie aan dezelfde bronnen andere vragen, of wordt vanuit een eigentijdse bril een historische gebeurtenis tegen het licht gehouden. Cees Nooteboom vatte het belang van geschiedenis voor de samenleving pakkend samen in zijn meesterwerk *Allerzielen*. Dat boek staat niet in de bibliografie van Hilaire, omdat het niets met Lokeren te maken heeft. Ik citeer: *Geschiedenis leert ons wat we nog niet wisten en verbetert wat we verkeerd wisten. Geschiedenis draagt dus bij aan een beter en verbeterd inzicht in onze samenleving.*

Maar natuurlijk bieden ons de geschiedenisverhalen een goed beeld van de ontwikkelingen in vroegere samenlevingen, en tonen die aan waarom de actuele maatschappij, en breder de wereldorde, is zoals ze vandaag is. Breukvlakken die opduiken worden verklaard vanuit die genese. Het conflict tussen Israël en de Palestijnen is daarvan een voorbeeld, of ook de staatsindeling van dit land. Onvoldoende of selectieve kennis van die geschiedenis leidt niet zelden tot idealistische bewegingen die geen historische kritiek verdragen. Wie een beetje vertrouwd is met het sinterklaasfeest weet dat zwarte piet niets met racisme te maken heeft. Het doet soms leed te moeten vaststellen dat een misplaatste zelfcensuur en pseudo-intellectuele dictatuur verhinderen dat de juiste toedracht middels historische argumenten als politiek incorrect wordt weggezet. Maar ook dat is geschiedenis.

De generalisering die de grote geschiedschrijving noodzakelijk inhoudt, geeft houvast. Niettemin worden daarbij de rimpelingen en kleurschakeringen op kleinere schaal afgevlakt. Die ogenschijnlijke tegenstelling komt performant naar voren in bijvoorbeeld Geert Maks meesterstuk *Hoe God verdween uit Jorwert*. Dit werk zult u ook vruchteloos zoeken in de bibliografie van Hilaire, Jorwert ligt echt wel een heel eind van Lokeren, Eksaarde of Daknam.

Het kleurrijke pallet en de diversiteit van de lokale geschiedenis worden opgeofferd en opgesloten in de bredere verhaallijn. De Boerenkrijg, die 225 jaar geleden in Overmere uitbrak, wordt in de grote geschiedenis verklaard vanuit de politieke, maatschappelijke en economische achtergrond. De opstand wordt bovendien als een Toynbeenianse beweging voorgesteld. Wie evenwel de Boerenkrijg in de diverse dorpen bestudeert, komt toch tot een veel genuanceerder verhaal, een verhaal van lokale opgekropte radeloosheid, opportunisme, onwillekeurig leiderschap, impulsiviteit.

Het is correct dat de grote geschiedenis vanuit het volelperspectief de bredere lokale geschiedenis in beschouwing neemt en de grote ontwikkelingslijnen en verklaringenmodellen daarvoor kan ontrafelen. Lokale geschiedenis biedt dan weer de onmisbare bouwstenen om tot die grote geschiedenisverhalen te komen. Elke lokale geschiedenis is als het ware een stukje van het grotere schilderij van de grote geschiedenis. Anderzijds biedt het totaalbeeld van dat globale doek zicht op de context waarin de lokale geschiedenis zich ontwikkelt.

Dat de kleine en de grote geschiedenis elkaar aanvullen en beslist geen concurrenten zijn, is ondertussen bij de ernstige historici gemeengoed geworden. Dertig jaar geleden was ik nog getuige van een pleidooi van een Nederlandse professor die poneerde dat de lokale historici pas degelijk konden presteren onder begeleiding en in opdracht van de weledelhooggeleerde professoren. Wie daar toen, met de hem eigen kalmte, tegen inging was professor Jan Art. Die brak een lans voor de lokale vorser, die de meerwaarde zag van de kennis van het lokale maaiveld. Onbetwistbare troeven waren ook de vertrouwde met de lokale gewoonten en een betrouwbare voet binnen het lokale netwerk, waar de hooggeleerde niet kon doordringen.

Een visie die ook gedeeld wordt door de Parijse hoogleraar Jacques Gélis, die poneert dat het volledig verkeerd is de lokale geschiedenis te beschouwen als vrijblijvende verhalen. Ook lokaalhistorisch onderzoek is vaak academisch onderbouwd. De relevantie van lokaalhistorisch onderzoek en de betekenis ervan voor de samenleving werd aan de andere kant van de Atlantische oceaan al veel eerder door de overheid erkend. Al op 11 april 1919, ruim een halve eeuw voor hier de discussie opborrelde rond dat thema, ondertekende Al Smith, gouverneur van New York – de staat uiteraard niet de stad – een wet die gemeenten verplichtte een lokale publiekshistoricus aan te stellen. Eerlijk gezegd, in tal van Vlaamse gemeenten is dergelijk beleid nog niet aan de orde. In Lokeren gelukkig wel. Iets zegt me dat Hilaire aan die ontwikkeling niet echt vreemd is.

De grote verhalen en de kleine verhalen van de geschiedenis hebben dus een eerder symbiotische dan concurrentiële verhouding. En vaak zijn het de lokale historici die de werkmieren zijn en de bouwstenen aandragen voor het synthetiserende grotere verhaal.

Degelijk lokaalhistorisch onderzoek is derhalve van essentieel belang binnen de historiografie. En dergelijk onderzoek vertrekt vanuit een heldere vraagstelling. Een eerste stap is dan ook op zoek gaan naar potentiële bronnen en simultaan nagaan wat al over het onderwerp is gepubliceerd. De lokale vorser krijgt een beeld over wat al is geweten, over de hiaten en misschien al een glimp over wat verkeerd is geweten.

Sedert de eeuwwisseling zijn we in sneltreinvaart het informaticatijdperk ingegleden. Die ontwikkeling beïnvloedde alle wetenschappelijke disciplines, en vanzelfsprekend ontsnapte de koningin der wetenschappen niet aan die evolutie. Het is nu veel eenvoudiger om resultaten van historisch onderzoek publiek te delen, middels talrijke nieuwe informatiekanaalen. Gezien die heel snelle ontwikkelingen breekt Kristina Rexová een lans voor het ontwikkelen van aangepaste historische bibliografieën.

Onverminderd beschouwt de bibliografie-experte van de Praagse universiteit de historische bibliografie als hoeksteen voor degelijk geschiedkundig onderzoek. De zin en het actuele nut van een historische bibliografie, dus ook van een lokaalhistorische bibliografie, staat buiten kijf. In dat licht beantwoordt de bibliografie van Hilaire Liebaut aan die essentiële noodwendigheid voor de lokale geschiedschrijving.

Ik had het aangename genoeg, ik mag eraan toevoegen dat gezien het volume dat genoeg van vrij lange duur was, om het werkstuk van Hilaire door te nemen. Ik moet toegeven dat op een gegeven moment, noem het gerust een moment van zinsverbijstering, de gedachte opkwam of Kristina Rexová's conclusies toch niet wat overhaast waren. Net de technologie faciliteerde de publicatie van lokaalhistorische studies. Maar geldt dat ook niet voor het opsporen ervan? En poneerde wetenschapsfilosoof Maarten Boudry niet dat wetenschap de juiste balans is tussen twijfel en vertrouwen?

Daarom toch even een kleinschalig onderzoek. Ik ben er bijna zeker van dat Hilaire me dat niet kwalijk zou nemen. De universiteitsbibliotheek van Gent nam ik als referentiekader. Welke en hoeveel werken met zoekterm Lokeren zouden verschijnen? Zou dat niet een eenvoudige manier zijn om de geschiedkundige studies over Lokeren te achterhalen? Zo gezegd zo gedaan.

951 lemma's verschenen er. Maar er steken ook afbeeldingen bij, en nader onderzoek leerde dat er 134 lemma's zijn van Auguste Van Lokeren, die de Sint-Baafsabdij onderzocht. En er was een extra lemma onder Lockeren met ck. Eksaarde leverde 40 lemma's, beduidend minder, maar Exaerde dan weer 262, waarvan bleek dat er 180 de familie de Kerchove d'Exaerde betreffen. Daknam leverde 15 resultaten en Dacknam met ck nog eens extra vijf.

De bijnaam Hottentotten voor Daknam blijkt gegrond zo concludeerde ik. En Souverein voor die van Lokeren ook.

Andere conclusie is wel dat het helemaal niet eenvoudig is om via die digitale weg een bibliografisch onderzoek te verrichten. Bovendien had ik slechts één referentiestelling bevestigd.

Al die gegevens samenbrengen vergt inderdaad monnikengeduld en is beslist een titanenwerk. Hoe langer hoe meer begon ik het werk van Hilaire op prijs te stellen en nam de bewondering voor zijn prestatie toe. Eerlijk gezegd, het eerder historisch werk van Hilaire, had ook al een ernstige indruk op me gemaakt, maar dit geheel terzijde.

Het verzamelen, opzoeken, bijeenbrengen ordenen van tig lemma's over publicaties over Lokeren is werkelijk indrukwekkend, het leidde tot een turf van meer dan vijfhonderd bladzijden. Grote werken, maar ook bescheiden werken zijn opgenomen. Zonder onderscheid. Een majestatisch werk, dat menigeen aan het begin van haar of zijn onderzoek naar de geschiedenis van Lokeren, Eksaarde of Daknam als basiswerk het best consulteert.

En ik acht het niet uitgesloten dat binnen niet lange tijd dit werk zijn status zal bewijzen. Ik hoor toekomstige vorsers bij de aanvang van hun onderzoek al debiteren: heb je de Liebaut al geconsulteerd? En wat meer is, de papieren Liebaut is de materialisatie van dit grote werk, maar ook aan de aanbevelingen van Kristina Recková is gedacht: De Liebaut is ook als e-book beschikbaar en daarom gemakkelijk doorzoekbaar.

Het is nu de dwingende en morele taak van de Souvereinen om de Liebaut niet als statisch standaardwerk te behandelen, maar als dynamisch naslagwerk door op geregelde tijdstippen de studies over Lokeren, Eksaarde en Daknam bij te houden en toe te voegen. Aan Hilaire oprecht een uitbundige proficiat en een welgemeende dankuwel. En als afsluiter, spreek ik mijn bewondering uit, niet alleen voor je werkkraft en visie, maar ook voor uw timing. Moerbeke en Overslag zijn net te laat.

Ignace Van Driessche